

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στο βιβλίο αυτό δίνονται ιδέες για εναλλακτικές μεθόδους μάθησης χρήσιμες για το/η Δάσκαλο/α και ιδιαίτερα ύστερα από τη θεσμοθέτηση από το ΥΠΕΠΘ της εκπαιδευτικής καινοτομίας της "ευέλικτης ζώνης διαθεματικών δημιουργικών δραστηριοτήτων" όπου ο εκπαιδευτικός καλείται μέσα από διάφορες δραστηριότητες και σχέδια εργασίας να κινητοποιήσει τους μαθητές του να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να σκεφτούν κριτικά, να δράσουν συλλογικά και να δημιουργήσουν.

Ο συγγραφέας του Δρ Χρίστος Πατσάλης, καταξιωμένος εκπαιδευτικός με πολύχρονη εμπειρία στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη, θεμελιώνει θεωρητικά αφ' ενός και παρουσιάζει και πρακτικά αφ' ετέρου το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί το μαθητικό έντυπο (περιοδικά - εφημερίδες) αποτελεσματικά στο σχολείο ως μέσον διδασκαλίας συμπληρωματικά - υποστηρικτικά προς το αναλυτικό πρόγραμμα, και αναδεικνύει επιπλέον τις ψυχολογικές επιδράσεις που έχει μια τέτοια εκπαιδευτική δραστηριότητα στην πρόοδο του μαθητή..

Στη θεματική αυτού του πονήματος παρεμβάλλονται εμβόλιμα και ενότητες, οι οποίες συνθέτουν μια συνοπτική επισκόπηση της επιστήμης της Επικοινωνίας και της Πληροφορίας, και παράλληλα σκιαγραφούν τη δημιουργική αξιοποίηση της στη διαδικασία παραγωγής Μαθητικού Εντύπου ηλεκτρονικής μορφής.

Η παρούσα μελέτη χαρακτηρίζεται από ερευνητικό - επιστημονικό πνεύμα και στηρίζεται στις σύγχρονες θέσεις της Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Εμπλουτίζει τη σχετική βιβλιογραφία και συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του θέματος. Έχω δε την πεποίθηση ότι θα βρει ανταπόκριση και θα αξιοποιηθεί κατάλληλα από τον Έλληνα εκπαιδευτικό.

Εμμανουήλ Α. ΚΟΛΙΑΔΗΣ
Καθηγητής Παιδαγωγικής Ψυχολογίας
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Το πόνημα αυτό εκτός από τα κείμενα του πρώτου μέρους περιλαμβάνει τέσσερις μονοθεματικές περιοδικές εκδόσεις και δύο τεύχη της εφημερίδας "Μαθητική Ηχώ", που δημιουργήθηκαν υπό την εποπτεία μου από μαθητές των τάξεων Ε' και ΣΤ' του 5ου Δημοτικού Σχολείου Αμαρουσίου, τις σχολικές χρονιές 1998-1999-2000 και 2001-2002, στα πλαίσια ενός προγράμματος για το μαθητικό έντυπο.

Η βελτιωμένη επανέκδοση του θεωρήθηκε σκόπιμη, γιατί συμβάλλει στον εμπλουτισμό της παιδαγωγικής μας κληρονομιάς πάνω στο θέμα, δίνει ερεθίσματα και μεθοδολογία σε μαθητές και εκπαιδευτικούς για την ανάπτυξη ανάλογων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, και θέτει ένα λιθαράκι ακόμα στην ανάπτυξη του τομέα της Παιδαγωγικής των Μέσων.

Το πρόγραμμα αυτό που είχε ως σκοπό τη δημιουργία και ανάπτυξη μαθητικού εντύπου και την ανίχνευση τρόπων άρθρωσης των σχετικών δραστηριοτήτων στον ιστό του αναλυτικού προγράμματος συμπληρωματικά ή στηρικτικά προς αυτό, θεωρούμε ότι πέραν των άλλων συνέβαλε και στα ακόλουθα:

- Έδωσε την ευκαιρία στους μαθητές να βάλουν τη δική τους σφραγίδα σ' αυτόν τον τομέα, τους έκανε πλουσιότερους σε εμπειρίες γνώσεις και δυνατότητες, τους χάρισε ευχάριστες ανθρώπινες στιγμές και αρκετή ψυχική δύναμη, μόνιμη συνοδό στην παραπέρα σχολική τους καριέρα, φέρνοντας τους σε περιστάσεις κοινωνικής "σύγκρισης προς τα επάνω".

- Ενίσχυσε την ολοκληρωμένη μάθηση προσφέροντας τη δυνατότητα να γίνονται συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών τομέων εκπαιδευτικής εμπειρίας και γονιμοποίησης αυτού, που μαθαινόταν ή είχε μαθευτεί σε ένα τομέα, με αρχές και γνώσεις, που μαθαίνονταν σε άλλον.

- Επέδρασε θετικά στο όλο σχολικό κλίμα δίνοντας ερεθίσματα και πρακτικές διαμόρφωσης μιας άλλης μαθησιακής κουλτούρας.

- Δημιούργησε ακόμα την ευκαιρία για προβληματισμό μας σχετικά με το κατά πόσον το σημερινό σχολείο με τη δομική αστάθεια, που το χαρακτηρίζει, λόγω των επερχόμενων κοινωνικών αλλαγών, μπορεί ν' ανταποκριθεί στο ρόλο του, μένοντας εγκλωβισμένο σε παραδοσιακά προγράμματα και παιδαγωγικο-διδασκτικά πρότυπα.

Κλείνοντας, εύχομαι να συμβεί και στους μαθητές μου αυτό που η ψυχολογία των κινήτρων έχει εμπειρικά επιβεβαιώσει: "... Οι οργανισμοί επαναλαμβάνουν τις ενέργειες που έχουν ενισχυθεί στο παρελθόν, δηλαδή αν κάποιος επιτύχει σ' ένα έργο, η επιτυχία θα οδηγήσει σε επανάληψη σχετικής αντίδρασης λόγω ενίσχυσης της από την αύξηση της προσδοκίας για επανάληψη της επιτυχίας στο μέλλον", (βλ. Δ. Κωσταρίδου, "Ψυχολογία κινήτρων", Ελληνικά Γράμματα Αθήνα, 1999, σελ. 202).

1. ΜΑΘΗΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Μαθητικό έντυπο: Εκπαιδευτική δραστηριότητα που υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία και προσφέρει ευκαιρίες δράσεων πολλαπλά επωφελών στους μαθητές. Η μορφή του μπορεί να είναι βιβλίο, περιοδικό, εφημεριδούλα ή περιοδική έκδοση. Το περιεχόμενο του μπορεί να στοιχίζεται με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος ή μπορεί να λειτουργεί συμπληρωματικά προς αυτό. Τα ευεργετήματα απορρέουν από το γενικότερο πλαίσιο δραστηριοτήτων που απαιτεί η σύλληψη, ο σχεδιασμός, η συγγραφή κ.λπ. του εντύπου. Οι επιδράσεις είναι ψυχοσυναισθηματικού και κοινωνικογνωστικού χαρακτήρα. Αυξάνεται η αυτοεκτίμηση των μαθητών - οικοδομείται το συναίσθημα του ανήκειν - αναπτύσσεται η ερευνητική ικανότητα - βελτιώνεται η συναισθηματική νοημοσύνη, Το όλο εγχείρημα της δημιουργίας σχολικού εντύπου δρα ωστόσο καταλυτικά στα εκπαιδευτικά δρώμενα, γιατί αφενός δημιουργεί προβληματισμούς και πρακτικές που θέτουν σε αμφισβήτηση τις παγιωμένες προσεγγίσεις απόκτησης σχολικής γνώσης και αφετέρου δίνει την ευκαιρία στο δάσκαλο για αυτενεργό ανάμειξη του στην εκπαιδευτική πράξη. Ως μαθητικό έντυπο μπορεί να θεωρηθεί κάθε έντυπο με τη μορφή: **εφημερίδας** (περιέχει ειδήσεις, σχόλια, αγγελίες, διαφημίσεις, λογοτεχνικά κείμενα...), **περιοδικού** (μπορεί να είναι πολυθεματικό ή μονοθεματικό), **εφημερίδας τοίχου, ημερολογίου ή βιβλίου**, τα οποία γράφονται από μαθητές μιας ή περισσότερων τάξεων του σχολείου. Η σχεδιασμένη ενασχόληση των μαθητών με μια τέτοια δραστηριότητα είναι παιδαγωγικά ενδιαφέροντα, διότι η όλη διαδικασία από τη σύλληψη της ιδέας, τον προγραμματισμό, τη συγγραφή των εργασιών κ.λπ. μέχρι την ολοκλήρωση της, προσφέρει ευκαιρίες εμπλοκής των παιδιών σε ποικίλες δράσεις, προκαλεί συγκινησιακές φορτίσεις, δημιουργική έκφραση, γνωστικές συγκρούσεις, κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και γενικότερα δημιουργεί μια πολυδιάστατη κινητοποίηση της προσωπικότητας των. Η επιλογή της μορφής του εντύπου ανήκει στη διακριτική ευχέρεια των μαθητών και του εκπαιδευτικού¹.

1.1. Μεθοδολογική προσέγγιση.

Η οργάνωση και υλοποίηση έκδοσης μαθητικού εντύπου προϋποθέτει, σ' ότι αφορά τον εκπαιδευτικό την ανάληψη και σωστή διεκπεραίωση εκ μέρους του του ρόλου του **εμψυχωτή** και την επιλογή της κατάλληλης μεθόδου προσέγγισης του θέματος, που εν προκειμένω ενδεικτικότερη θεωρείται η μέθοδος **project**. Ο **εμψυχωτής** που πρέπει να είναι εφοδιασμένος με γνώσεις της **παιδαγωγικής** των ομάδων και της **δυναμικής** των, ενθαρρύνει τους μαθητές, οργανώνει και κατευθύνει τις δραστηριότητες τους, ώστε να δημιουργούνται ευκαιρίες για συλλογική και ατομική έκφραση με τη μεγαλύτερη κατά το δυνατόν

συμμετοχή ως προς τον κοινό στόχο. Εξασφαλίζει το απαραίτητο υλικό και παρέχει τεχνική υποστήριξη. Η **Ομάδα**², είναι ένας κοινωνικοψυχολογικοπαιδαγωγικός όρος που τέθηκε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος στη δεκαετία του 70 και θα μπορούσε να οριστεί ως σύνολο ανθρώπων, οι οποίοι ρυθμίζουν τις σχέσεις, τους σκοπούς, τα συναισθήματα και τα ενδιαφέροντα με βάση τη μεταξύ τους δυναμική που τείνει πάντοτε προς την ανιδιοτέλεια. Η **ομάδα - τάξη** δεν αντιπροσωπεύει τίποτ' άλλο από έναν παιδαγωγικό τύπο δημοκρατικά οργανωμένης εμπειρίας και κοινωνικής ζωής. Είναι μια ομάδα με κύριο γνώρισμα την άμεση αλληλεπίδραση που προκαλείται λόγω των επιδράσεων των μελών της μεταξύ τους και λόγω των εκ των υπαρχόντων κανόνων, ασκουμένων από την ομάδα προς τα ξεχωριστά μέλη δράσεων.

Κριτήρια που καθορίζουν την εννοιολογική δομή της είναι:

- α) μέλη που τα συνδέουν κοινοί στόχοι, διαφέροντα και κίνητρα, τα οποία διαθέτουν κοινή συνείδηση της ενότητας τους. β) συνοχή για την επιδίωξη κοινών στόχων³, οι οποίοι μπορούν να λειτουργούν ως τελικός σκοπός ή ως μέσον, γ) κανονιστικό πλαίσιο που επιτρέπει τις αλληλεπιδράσεις, τους επιτρεπτούς ή τους απαγορευμένους τρόπους συμπεριφοράς.³¹³ δ) ρόλοι των διαφόρων μελών ανάλογοι με τους τύπους συμπεριφοράς, τον καταμερισμό εργασίας και τη δόμηση της ομάδας.
- ε) επικοινωνία που μπορεί να επιτελείται σε πολλές διαστάσεις (δομική, εργαλειακή, εκφραστική).³⁰

Ο όρος **δυναμική της ομάδας**⁴ περιλαμβάνει αφ' ενός τα ψυχοκοινωνιολογικά φαινόμενα που παράγονται στην ομάδα και τις νόρμες ρύθμισης τους και αφετέρου τις μεθόδους παρέμβασης σ' αυτές προκειμένου να διευκολύνουν την απρόσκοπτη δράση των μελών τους. Στην εργασία με ομάδες η καταλληλότερη διαδικασία προσέγγισης είναι η επικοινωνιακά προσανατολισμένη και τούτο διότι έτσι αποφεύγεται η ισχυρή δόμηση της ομάδας και επειδή μ' αυτόν τον τρόπο μπορούν, επικοινωνιακές και συναισθηματικές αναστολές με έκδηλο τρόπο και κάτω από ανάλογες συνθήκες να παραμεριστούν. Η συνεισφορά της διαδικασίας αυτής έγκειται στο ότι δεν ενθαρρύνεται η ανταγωνιστικότητα των μελών και το παραγόμενο προϊόν καταχωρείται ως ομαδική προσφορά και όχι ως ατομική τέτοια. Τρόποι ανάδειξης θεμάτων κατάλληλοι για ομαδική εργασία με μαθητές δημοτικού σχολείου θεωρούνται οι παρακάτω:- Συνειρμική - συνδυαστική μέθοδος (Αν το θέμα προς ανάλυση δεν τύχει απόλυτης αποδοχής τότε γίνεται σύνδεση του με παρεμφερή που προκαλούν ενδιαφέρον). - Καταιγισμός ιδεών (Μ' αυτή τη μέθοδο παράγονται ιδέες και σκέψεις για ένα θέμα σε μια διαδικασία, που διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες). - Συνδιάλεξη ρόλων (Γνώμες ατόμων, ομάδων ή θεσμικών οργάνων προσωποποιούνται από μέλη της ομάδας και συζητιούνται σε μια ολομέλεια της ομάδας). - Παιχνίδι των ρόλων.

Η μέθοδος project⁵ η οποία θεμελιώθηκε επιστημονικά από τους αμερικανούς *J. Dewey* και *W. H. Kilpatrick* απετέλεσε στις αρχές του 20ου αιώνα την αντιπρόταση της ρεφορμιστικής παιδαγωγικής στο σχολείο της ομιλίας και του μοναδικού βιβλίου. Το σχολείο δηλαδή που το χαρακτήριζαν η μη βιωματική μάθηση και οι μη συμμετοχικές μορφές διδασκαλίας. Το project (σχέδιο) ορίζεται από τον *Bossing* ως μέθοδος με σημαντική πρακτική δραστηριότητα, που έχει χαρακτήρα άσκησης για τους μαθητές, οι οποίοι οργανώνουν και εκτελούν κάθε δραστηριότητα με αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό της εμπειρίας τους. Αντιλαμβάνεται κανείς, ότι για την εφαρμογή της μεθόδου ακολουθούνται κάποια στάδια όπως: Στοιχειοθεσία, σχεδιασμός, εκτέλεση, αξιολόγηση.

Για την υλοποίηση ωστόσο μιας ιδέας με τη μέθοδο project ως απαραίτητη θεωρείται η συναίνεση των μαθητών, η θετική διάθεση των εκπαιδευτικών και εν πολλοίς των γονέων. Η μορφή της διδασκαλίας από μετωπική μεταποιείται σε συνεργατική, και οι μαθητές ασκούνται στην ομαδική δημιουργική εργασία, κάνουν διάλογο κρατούν σημειώσεις, σχεδιάζουν, περιγράφουν κάτι και πειραματίζονται στη διαδικασία ολοκλήρωσης μιας εργασίας ατομικά και ομαδικά. Η εν λόγω μέθοδος προϋποθέτει αντιαυταρχική συμπεριφορά, προσανατολισμό των εργασιών σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα του μαθητή στον οποίο πρέπει να "ανοίγονται" ορίζοντας προς μια αυτενεργό και αυθόρμητη συμμετοχή για απόκτηση μάθησης με βιωματικό τρόπο.

Συνοπτικά τα κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη μέθοδο project είναι :-Διεπιστημονικότητα (προσέγγιση του θέματος μέσ' από πολλές όψεις) - Μαθητο-κεντρικός προσανατολισμός (λαμβάνονται υπ' όψιν τα ενδιαφέροντα των μαθητών, οι οποίοι επιλέγουν και το θέμα). Αυτό λειτουργεί παρωθητικά στα μέλη της ομάδας. - Προσαρμογή στην κοινωνική κατάσταση και τις δυνατότητες των μαθητών. - Από κοινού οργάνωση και προγραμματισμός των δραστηριοτήτων.

Οι διδακτικές αρχές είναι συνυφασμένες με τη φιλοσοφία και τις επιδιώξεις της μεθόδου, Διέπεται λοιπόν αυτή (η μέθοδος) πρώτον από την αρχή της ερευνητικής μάθησης (κάθε μέλος της ομάδας γίνεται ένας μικρός ερευνητής), δεύτερον μαθαίνει κανείς όχι τ' αποτελέσματα αλλά τη διαδικασία λύσης ενός προβλήματος, και τρίτον εφαρμόζεται διαδικασία σύμφωνα με την οποία δίνεται έμφαση στην παρώθηση του μαθητή σε συνδυασμό με τον πειραματισμό και την πλάνη (λάθος).

Τύποι της μεθόδου είναι:

- PROJECT όπου προϋποθέτει η υλοποίηση μιας ιδέας (π, χ. το ανέβασμα μιας παράστασης Θεάτρου Σκιών)
- PROJECT με θέμα το είδος (τύπο) της αισθητικής εμπειρίας (π.χ. αξιολόγηση ενός έργου τέχνης)
- PROJECT που προκύπτει από την ανάγκη να ξεπεραστεί ένα ζήτημα το οποίο μπορεί να συνδέεται με μια φυσική κατάσταση ή κοινωνική τέτοια (π.χ. πώς και γιατί πέφτει η δροσιά, ή τι είναι και τι θα φέρει το EURO).
- PROJECT που έχει να κάνει με περιπτώσεις στις οποίες στοχεύεται υπέρβαση κάποιων δυνατοτήτων και η αύξηση των γνώσεων σ' ένα συγκεκριμένο επίπεδο (π.χ. πώς μπορεί να μελετηθούν και να καταγράφουν τα ανώμαλα ρήματα μιας ξένης γλώσσας).